

kesztői szépítések dacára azt is érzékeltetni tudja, melyek az állandó, s melyek a változó vonások literátoraink vitatkozási módjában. (Szépirodalmi, 1980.)

CSÓKÁS LÁSZLÓ

SZÜCS MIKLÓS NAPLÓJA 1839–1848*

A napló mint történeti jellegű forrás jelentősen felértékelődött az utóbbi évtizedekben; megnőtt a kutatói figyelem, a kiadói érdeklődés és az olvasói kereslet, s nem csupán irodalmilag formált változata iránt. Végre magyarul is kézbevehettük a műfaj klasszikusát, Széchenyi István naplóját, és csak a reformkornál meg a szabadságharcnál maradvá olvashattuk – többek között – honvédtábornok és veszprémi borbélylegény, győri polgár és miskolci gyermekeleány feljegyzését hétköznapjaikról. Természetesen közgyűjteményekben és magántulajdonban még sok hasonló lappanghat. A teljesség igénye nélkül hadd utaljunk itt Bártfay László, Pesty Frigyes, Mátray Gábor, a kolozsvári Gyulay Lajos gróf naplójára – mindegyikük megérdemelné a jelenleginél teljesebb közreadást vagy egyáltalán a kiadást. Tömegesebb felkutatásuk és feldolgozásuk egy majdan elérhető szinten a statisztikai igazság erejével bizonyíthat vagy cáfolhat gondolkodás-, ízlés-, életmódtörténeti feltevéseket a reformkorról, nem szólva persze eseményrögzítő, kronológiapontosító stb. szerepükről. Könyvkiadásunk jelenlegi helyzetében azonban azzal is hosszú távon kell számolnunk, hogy jelentős hányaduk nem-hivatásos kiadóknál, az őket őrző közgyűjtemények gondozásában jelenik meg.

A Szücs Miklós-naplót kiadó közgyűjtemények – a Miskolci Városi Könyvtár és a Herman Ottó Múzeum – választása telitalálat. A reformkor utolsó évtizedére valóban jellemző írást adtak közre, amelyet Kilián István bevezető tanulmánya tipikus nemzedéki életsors háttérével bővített. Olyan nemesi família tagja vezette a naplót, amelyik – a történelem készítésére – városlakóvá vált, számbavette a nemesi életforma korszerűsítésének lehetőségeit (233–36.) és maga is megpróbálkozott a gazdálkodás új formáival, miközben a család Petőfivel és Madáchsal egykorú nemzedéke megszerezte az értelmiségi lét dokumentum-belépőjét, a felsőfokú képesítést is.

Igaza van Kiliánnak tanulmányában, hogy a *tudatosság*ot nevezi meg Szücs Miklós és generációja legfontosabb tulajdonságának. A naplóírás nemcsak romantikus irodalmi kordivat, hanem – mindeneelőtt – az

*Sajtó alá rendezte és a tanulmányt írta Kilián István.

önnevelés és önellenőrzés eszköze. „... azon leszek, hogy naplóm eredeti céljának, mely szerint az ön ismeretre vezérlő tükör tartozik lenni, mennél inkább megfeleljen” – ígérte meg magának 1842 szi veszterén. (128.) Szűcs Miklós látásmódja, életfelfogása, világnézete számos vonásában körvonalazza azt az eszményt, amelyet olvasmány-élményei, pesti joggyakorlata és társadalmi kapcsolatai hatása alatt követett. Ilyen a kül- és belföldi utazás útirajzok támogatta igénye, a valóság megismerésének, felmérésének és az összehasonlításának a lehetőségével; az egyesülési jog és szellem közösségi embert formáló gyakorlata és tapasztalatai; a polgárosító technika iránti lelkesedés (a gőzhajózás és a vasút ismételt motívumaival); a kultúra hétköznapi szükségletté válása (színházlátogatások, a Magyar Tudós Társaság munkájának figyelemmel kísérése, Ferenczy István műtermének és a műkiállításnak felkeresése, rendszeres olvasás, a nevelés fontossága stb.). E személyiségvonások közül csak az elsőnek említettet nem láthatjuk egészében kibontakozni: a szövegválogatás során elmaradt a bécsi és lengyelországi utak krónikája.

Az 1840-es években azonban már a politika az embert legjobban alakító tudatforma, és innen származik az idézett mentegetőzés is. Szűcs Miklós ugyanis, felismerve, hogy fontos történeti korszakban él, naplójában mind több krónikás mozzanatot rögzített, politikai reflexiót örökített meg. Ennek szép példái országgyűlési feljegyzései (diétai látogatásai kapcsán: 1839, 1843), megyegyűlési, cikkekben is feldolgozott tudósításai vagy az az elemzéssel párosult higgadtság, amellyel a Széchenyi–Kossuth vitát figyelte és értékelte éveken át (113., 122., 149. és másutt). Kölcsey morális, Deák és Kossuth eszmei, Szemere Bertalan személyes hatása alatt formálódott politikai felfogása így szükség-szerűen vezetett el 1848-ban a nemzetőri egyenruha felöltéséig. Szűcs Miklós naplója is azt bizonyítja, hogy a szabadságharc melletti tudatos döntéshez a gazdálkodásban és életvitelében egyaránt polgárosodni akaró nemességnek nemcsak eszmei-kulturális, hanem politikai és közvetlen gazdasági érdekei is fűződtek.

Egy komplex forrás kiadása mindig felvet bizonyos szakmai problémákat a válogatás, a szöveggondozás és a megjegyzetelés terén. Kilián a lehetséges módzatok közül azt a megoldást választotta, hogy a főszöveget nem jegyzetelte meg (így annak forráskritikája hátralevő feladat), hanem erős, csaknem kétíves tanulmányt írt eléje. Ami a betűhív kiadás szövegmunkát illeti, Kilián – számos forrásközléssel a háta mögött, ezúttal textológus lektorától is támogatva – mintaszerű munkát végzett. Az olvasó és a kutató öröme a rengeteg korrigálatlan hiba ront azután nagyot: bizonyos esetekben egyszerűen nem lehet eldönteni a kézirat megtekintése nélkül, hogy a naplóíró tollhibájáról, stiláris vagy

helyesírási következetlenségéről avagy a gépelés kiigazítandó gyarlóságairól van-e szó.

Az ízléses borítójú füzet a szolnoki Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár sokszorosító üzemében készült. Más köteteket szintén ismerve, úgy véljük, hogy kissé nagyobb technikai igényességgel ugrásszerű javulás lenne elérhető. A gömbfejes írógép alkalmazása, a sorkizárásos kézirat-tükör megjelenésében is a szakkönyvek külleméhez közelítené kiadványaikat anélkül, hogy a költségeket számottevően emelné. A közölt tartalom, a munkatársak mozgósította szellemi erőforrások megérdemelnének ennyivel többet is. (Borsod-Miskolci Füzetek. Irodalomtörténet. Dokumentatio Borsodiensis III., Miskolc 1981.)

KERÉNYI FERENC

FIOLÁNÉ KOMÁROMI GABRIELLA: A HETVENES ÉVEK IFJÚSÁGI REGÉNYEI

Fioláné Komáromi Gabriella az elmúlt évtized ifjúsági irodalmáról ad áttekintést könyvében. (Ez több, mint százötven, 10–14 éves korúakhoz szóló regényt jelent.) Vállalkozása azért figyelemre méltó, mert az ifjúsági regény területe szinte fehér folt az irodalomtörténetben, s a kritika is igen gyéren vesz róla tudomást. A köztudatban az ifjúsági irodalom nincs a szépirodalommal egyenértékű helyen, s kimondatlanul is ki van rekesztve a művészi értékű irodalom köréből. A felnőtt olvasók, de sokszor maguk az írók is lektúrként kezelik, nem tekintik esztétikai értéknek a műfaj termékeit. Ez a felfogás pedig teljesen alaptalan, s főként igazságtalan, nem annyira az ifjúsági regénnyel, mint inkább az ifjúsággal szemben. Semmi nem indokolja, hogy az esztétikum a felnőttek privilégiuma legyen; az esztétikai befogadás képessége nem kötődik életkorhoz, legföljebb a befogadás tudatossági foka. (Gondoljunk például a népmesék esztétikumára.) Az irodalmi élmény gyermek és felnőtt számára egyaránt a világ megismerésének egyik módja. A kettő között nincs éles határvonal. Hogyan lépjen át felnőtt korában a művészi értékek befogadásának szintjére az, akitől gyermekkorában elzárták ezeket az értékeket? Miért nevelődjön a mai kamasz értéktelen – vagy annak mondott – műveken, amikor a valóság elemei megismerésének igénye éppen ebben az életkorban a legintenzívebb?